

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties en Projecten
T.a.v. de heer ing. Frans Deeleman Mba,
programmadirecteur
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag

DGDOO
IFHR

Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl
www.facebook.com/minbzk
www.twitter.com/minbzk
www.linkedin.com/company/ministerie-van-bzk

Contactpersoon
René ten Brug

T 0611727519
rene.brug@minbzk.nl

Datum 3 april 2023
Betreft Vervolgopdracht programma EnergieRijk Den Haag

Kenmerk
2023-0000184364
Uw kenmerk

Geachte heer Deeleman,

Hierbij verleen ik u opdracht om namens mij op te treden als gemandateerd opdrachtgever (GO) voor de vervolgfase van het programma EnergieRijk Den Haag (ERDH) 2024-2028. In deze opdrachtbrief beschrijf ik achtereenvolgens kort het programma ERDH, de resultaten die de afgelopen periode behaald zijn, de bijzondere status van deze opdracht aan u als GO inclusief de bijbehorende verantwoordelijkheden, mandaat, rollen en beoogde resultaten. Verder ga ik in op de financiering van de kosten van de programmaorganisatie ERDH.

Green Citydeal EnergieRijk Den Haag

In september 2018 ondertekende de staatssecretaris van BZK samen met bestuurders van andere (semi-)overheden en verschillende private partijen de Green Citydeal EnergieRijk Den Haag. In deze Citydeal spraken partijen af om het energiegebruik van hun gebouwen in het centrum van Den Haag vóór 2040 volledig te verduurzamen. ERDH-partners verkennen, ontwikkelen en leren gezamenlijk vanuit het inzicht dat installatie- en energieconcepten vaak slimmer en duurzamer kunnen worden gerealiseerd als deze gebouwoverstijgend zijn in plaats van met de gebruikelijke 'gebouw voor gebouw'-aanpak. De ERDH-partners willen zo een inspirerende en navolgbare bijdrage leveren aan het versnellen van de energietransitie in Nederland.

In het centrumgebied van Den Haag werken drie bestuurslagen samen aan ERDH: het Rijk, dat wordt vertegenwoordigd door het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en het Directoraat Generaal Digitalisering en Overheidsorganisatie (DGDOO), de Provincie Zuid-Holland en de Gemeente Den Haag. Het programma betreft een gebiedsgerichte aanpak voor de verduurzaming van (semi-)publieke utiliteitsgebouwen. Zo'n aanpak is gebaat bij schaalgrootte en kennisdeling. Daarom is de afgelopen jaren de samenwerking gezocht en gevonden met andere (semi-)overheden en marktpartijen die eveneens in het centrumgebied gehuisvest zijn. Het programma is de eerste concrete gebiedsgerichte invulling van de energie-transitie door verschillende bestuurslagen en ligt met de doelstellingen geheel in lijn met de doelstellingen van onder meer het Klimaatakkoord van

DGDOO
IFHR

Datum
3 april 2023

Kenmerk
2023-0000184364

Parijs, de afspraken uit het nationale Klimaatakkoord en de ambities van het regeerakkoord. Het ERDH-programma is bedoeld als inspirerend en navolgbaar voorbeeld voor een gebiedsgerichte verduurzaming van de rest van de (publieke) voorraad aan gebouwen.

Programma ERDH

De ondertekening van de Citydeal betekende tevens het startsein voor het programma ERDH dat vanwege het relatief grote aantal gebouwen van het Rijk beheersmatig bij het RVB is ondergebracht. De financiering van het programma is langjarig geregeld via een opslag van de meterprijs van het kantorenstelsel. Als directeur Inkoop-, Faciliteiten- en Huisvestingsbeleid Rijk van het Ministerie van BZK ben ik ambtelijk opdrachtgever én voorzitter van de stuurgroep ERDH. De stuurgroep bestaat uit gemandateerde vertegenwoordigers van de gemeente Den Haag, de provincie Zuid-Holland en het Rijksvastgoedbedrijf.

Namens het RVB zit de directeur Transitie & Projecten in de stuurgroep van het programma. Vanuit Rijksperspectief gezien is ERDH een initiatief van DGDOO en het RVB, waarbij u als GO vanuit het RVB gemandateerd programmamanager voor het geheel bent.

Resultaten 2019-2023

Bij de start van het programma is een integraal programmaplan opgesteld waarin de doelen, aanpak, globale planning, samenwerking, bemensing, middelen, risico's voor de periode 2019-2023 zijn beschreven. Het programmaplan is vastgesteld door de stuurgroep. Belangrijke resultaten van het programma, dat steeds concreter is geworden, laten zich als volgt schetsen:

Kennis: Er zijn inmiddels meerdere handreikingen gepubliceerd en nog tenminste vijf handreikingen zijn in voorbereiding. Via social media wordt positief gereageerd op de leerlessen die daar gedeeld worden. Verder is een tweedaagse Leergang ontwikkeld voor professionals met praktijklessen uit het veld. Vanuit Avans en vervolgens Inholland Hogescholen heeft lector Perica Savanovic twee wetenschappelijke verhandelingen met lessen gepubliceerd over de ontwikkelende gebiedsgerichte aanpak van ERDH. Ook via andere kanalen zoals de ERDH-website, de RVB-kennisweek en deelname van trainees en stagiairs aan het programma komt steeds meer aandacht voor de leerlessen.

Gebouwen: Voor de ERDH-panden zijn gebouwtransitiepaden opgesteld en voor 15 RVB-panden zijn in nauw overleg met de directie Vastgoedbeheer van het RVB verdiepende energieadviezen ten behoeve van de voeding van de zogenoemde MOIP's uitgevraagd. Op basis van die adviezen kunnen nu concrete maatregelen worden opgenomen die het pad van verduurzaming per pand en voor de betrokken panden in samenhang schetsen.

Innovatie & Smart Buildings: De zogenoemde Stadsbatterij, één van de gerealiseerde innovaties, is gegund. De werkzaamheden voor plaatsing zijn begonnen. Vanuit het thema innovatie worden alle geleerde lessen – ook van niet binnen ERDH gerealiseerde innovaties – verzameld en zoveel mogelijk gedeeld via handreikingen. De aanbesteding voor thermisch PV op B73 start na de zomer. Om

DGDOO
IFHR

Datum
3 april 2023

Kenmerk
2023-0000184364

publiek en gebruikers van het gebouw mee te nemen met deze ontwikkeling is een proefopstelling gerealiseerd van thermisch PV en de geambieerde 'Groene Gevel'.

WKO: De oplevering van diverse koppelingen zijn voorzien of worden onderzocht. Voor WKO-net binnenstad toont onderzoek naar de ondergrond dat een koppeling lastiger is dan voorzien. Op basis van definitieve onderzoeksresultaten worden vervolgstappen geformuleerd. De WKO-koppeling tussen Bezuidenhoutseweg 20-30 is gerealiseerd en een vergelijkbare koppeling tussen het gebouw van de provincie en dat van de BNG lijkt kansrijk.

Inkoop: Via het windpark Maasvlakte II komt 35.000 MW/h additionele lokale elektriciteit beschikbaar voor RVB-kantoren.

Duurzame warmte: Er is een samenwerkingsconvenant met de leverancier van stadsverwarming (Eneco) uitgewerkt, gericht op een programmatische aanpak om de aanvoertemperatuur in het net te verlagen. Op bijvoorbeeld Paleis Noordeinde en het Stadhuis zijn en worden pilots temperatuurverlaging voorbereid of uitgevoerd.

Governance: De afgelopen jaren is veel geleerd over hoe partijen dit samen doen – ook in relatie tot de achterliggende lijnorganisaties. Hier zijn nog concrete vervolgstappen voorwaarts te zetten.

Vervolgfase 2024-2028

Op 14 december 2022 is in het 2-dg overleg tussen RVB en DGDOO definitief ingestemd met het voorstel voor programmafinanciering voor de periode 2024-2028. Dekking van de kosten wordt, gelijk aan de periode 2019-2023, via een tijdelijke opslag op de meterprijs van het kantorenstelsel geregeld. Naar verwachting kan het programma vanaf 2027 worden afgebouwd. Dientengevolge zullen de jaarlijkse kosten vanaf dat moment ook dalen.

Gedelegeerd opdrachtgever (GO)

Gezien het uitzonderlijk karakter van ERDH heeft uw GO-schap een bijzondere status. Normaliter is het GO-schap gerelateerd aan een uitvoeringsproject van de masterplannen binnen het Rijkshuisvestingsstelsel voor kantoren. In het geval van ERDH is het GO-schap echter gerelateerd aan verduurzaming van gebouwen in combinatie met de ontwikkeling van nieuwe en duurzame energievoorziening (Trias Territoria) door middel van een gebiedsgerichte ontwikkeling met vastgoed van het Rijk uit meerdere huisvestingsstelsels en vastgoed van derden. U dient tijdens de vervolgfase van uw GO-schap onverminderd zorg te dragen voor de afstemming met de omgeving en met vastgoedplannen van de verschillende betrokken partijen zoals het masterplan Den Haag voor Rijkskantoren. Als GO bent u immers verantwoordelijk voor de coördinatie tussen alle bij het programma betrokken partijen.

De primaire rol van uw GO-schap is om ook tijdens de vervolgfase namens mij (de Rijksopdrachtgever) op te treden. Als GO dient u 'boven de partijen' te staan, de ERDH-alliantie te onderhouden en verder te ontwikkelen. De ervaring leert dat het belangrijk is om belangentegenstellingen in een vroeg stadium te benoemen,

DGDOO
IFHR

Datum
3 april 2023

Kenmerk
2023-0000184364

waar mogelijk te overbruggen, voor te leggen aan de stuurgroep (zie hieronder) en mij te informeren en/of andere interventies te plegen. Ik verzoek u derhalve vroegtijdige signalen, waarbij risico bestaat op overschrijding van de kaders, begroting en/of planning alsmede onvoorziene ontwikkelingen die zich voordoen of reeds hebben voorgedaan, direct aan mij te melden met voorstellen voor passende maatregelen.

U regelt dat de programmavoortgang (stand van zaken m.b.t. prestaties, kwaliteit, planning, kosten, risico's en communicatie) periodiek voldoende inzichtelijk wordt gemaakt, zodat deze kan worden besproken binnen de stuurgroep. U dient als GO erop toe te zien dat het programma wordt uitgevoerd conform de afspraken die daarover in het programmaplan 2024-2028 en de stuurgroep worden gemaakt, met name op het gebied van beoogde prestaties en de per thema gespecificeerde (deel-)producten en mijlpalen met aandacht voor de aspecten informatie, kwaliteit, planning, kosten en risico's.

Ook verzoek ik u medewerking te verlenen aan toezicht dat door mij periodiek wordt geïnitieerd op de uitvoering van het programmaplan en het functioneren van de programma-organisatie. Ik bespreek de uitkomsten van het toezicht met u alvorens terugkoppeling aan de stuurgroep plaatsvindt.

Voor de concrete definiëring en afbakening van uw vervolgopdracht levert u in het najaar van 2023 aan de stuurgroep een programmaplan voor de komende jaren. Hierin staan voor ERDH als geheel en per thema de doelstellingen geformuleerd in termen van eindresultaat met inachtneming van de opgedane ervaringen, geleerde lessen en resultaten die de afgelopen jaren zijn geboekt. Voor ERDH als geheel en per thema is in het programmaplan 2024-2028 en in de separate actieplannen de aanpak uitgewerkt. Deze plannen bevatten tenminste een concrete inhoudelijke en financiële (mijlpalen)planning, een uitwerking van de onderlinge raakvlakken tussen de thema's alsmede een risicoanalyse en mogelijke maatregelen om onderkende risico's te mitigeren.

Kenmerkend voor deze opdracht is nog steeds dat deze - gelet op het innovatieve karakter van het programma - niet in beton is gegoten. Eventuele nieuwe inzichten in techniek, organisatie en/of maatschappij kunnen leiden tot bijstelling van de opdracht maar alleen met instemming van mij en nadat ik de stuurgroep daarover heb geconsulteerd. Uitgangspunt blijft bovendien dat aanpassingen moeten bijdragen aan het bereiken van het doel zoals geformuleerd in de Green Citydeal. Het gebruik van het verificatie-instrument, waarmee periodiek kan worden geanalyseerd en vastgesteld of met de resultaten van de werkzaamheden voor de thema's, afzonderlijk en in samenhang, ERDH op koers is voor het bereiken van het doel, is derhalve ook in deze vervolgfase nog steeds aan de orde.

DGDOO
IFHR

Datum
3 april 2023

Kenmerk
2023-0000184364

De stuurgroep zal als eerste escalatieniveau dienen. Indien de stuurgroep geen besluit kan nemen, zal ik als opdrachtgever een besluit nemen.

Financiering projectkosten GO en programmaorganisatie

De projectkosten die door de GO en de programmaorganisatie worden gemaakt tijdens de projectfase 2024-2028, worden verrekend via een opslag op de meterprijs in het kantorenstelsel. Als GO voor het ERDH-programma mandateer ik u financiële verplichtingen aan te gaan tot het maximumbedrag waarover in het 2-DG overleg van 14 december 2022 ten behoeve van ERDH besluitvorming heeft plaatsgevonden. In de stuurgroep ERDH zal een verdeling tussen de (financiële) inbreng en bijdrage van de andere initiatiefnemers en deelnemers aan ERDH worden besproken en vastgesteld. Aan de zijde van het Rijk brengt u de projectkosten ten laste van de kantorenportefeuille en worden deze jaarlijks verrekend via het regiotarief voor gebruikers.

Ik wens u veel succes toe met de volgende fase van het GO-schap bij deze opdracht en kijk uit naar het vervolg op onze prettige samenwerking.

Hoogachtend,
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
b.a.

mr. drs. A.M. Weimar
directeur Inkoop-, Facilitair- en Huisvestingsbeleid Rijk

cc M.J.C.M Droste, directeur RVB/P&P
M.F.P.A Jans, directeur RVB/T&P